

О СРПСКОМ КУЛТУРНОМ ИДЕНТИТЕТУ

Зоран Аврамовић (2016), *Књижевна раскрића:идентитет, Андрић и Црњански*, Београд: Лагуна

DOI 10.7251/FIZN1701357K

У издању београдске Лагуне појавила се монографија Зорана Аврамовића под називом *Књижевна раскрића:идентитет, Андрић и Црњански*. У овом вредном штиву аутор разматра проблем културног идентитета српске националне заједнице, пре свега однос националног и страног у српској култури и књижевности. На почетку се разматра један сложен друштвени феномен, а то је однос културе и мултикултуре. Аутор културу дефинише, полазећи од Шпенглера, као специфично давање реалног и симболичког правца егзистенцији једног народа, она је дакле та која обликује и усмерава појединачне и колективне животе. Међутим, култура је јако динамична категорија, врло често нисмо у могућности да разлучимо шта је то што је наша властита културна традиција, а шта су вредности које смо преузели из других култура. У испитивању српског културног идентитета, по мишљењу аутора, није могуће избећи појам мултикултурализма, пре свега због тога што је српска нација просторно и историјски измешана са другима нацијама на Балкану и зато што баштинимо идеју и праксу југословенства. Поставља се онда питање како одредити границу довољног учешћа елемената стране културе у националној. По мишљењу аутора на сцену би тада требало да ступи културна политика која треба да буде у служби очувања националног културног идентитета. Примере погрешне културне политике аутор препознаје у периоду постојања југословенске државе када је култура српског народа била под великим идеолошким притисцима, најпре идеологије југословенства, а касније и идеологије братства и јединства. Процеси акултурације и енкултурације су увек били и биће присутни у националној култури, али у којој мери то је по мишљењу аутора ствар избора државне културне политике, појединаца и стваралачких група.

Други део књиге посвећен је анализи културног и књижевног идентитета, односно тражењу и анализи конститутивних елемената тог идентитета (материјалних, симболичких и семантичких). Такође, поставља се питање на који начин једна култура и њени елементи улазе у књижевност, односно како митове, идеје и симболе једне културе обликује књижевност. Аутор сматра да је књижевност неодвојива од њеног ствараоца, публике и политичког простора у коме настаје. Међутим, шта је са оним ствараоцима

који обрађују теме других култура или пишу на језику који им није матерњи. Ти феномени нам онда не допуштају да будемо искључиви у дефинисању идентитета националне књижевности. Књижевна дела припадају оној националној култури из које писци потичу, култури у којој живе добровољно или принудно, култури језика на коме је дело написано и свим оним културама на чији је језик дело преведено. У историји српске књижевности срећемо двојни културни идентитет као и онај мултикултурални. Елементи страних култура уграђени су у идентитет српске књижевности кроз биографију писца и рецепцију страних култура. За велики број књижевних дела аутор тврди да припадају српској, али и другим културама.

На српску културу па и књижевност велики утицај имају структурне карактеристике српског друштва и културна свест у чијем је средишту страдање и патња због косовског пораза. Такође, историјски поглед на српску културу показује да је она у сталном трагању за властитим идентитетом, јер је кроз дуги историјски период свој идентитет стварала на отпору према византијском, турском и германском утицају уз истовремено прихватање неких утицаја из ових култура. У свакодневном, економском, научном, образовном српска култура је била отворена према другим културама. Оно у чему је развијена културна резистенција према другим културама јесте православна вера, епска књижевност и косовски мит. Питање односа према другим културама увек се на нашим просторима преламало у политици. Велики број значајних појединаца из области културе деловало је и у сфери политике. Културни идентитет српске књижевности не може се анализирати без ове чињенице. Сусрет писаца и политике се одвија на следећим нивоима: политичко ангажовање књижевника, транспоновање политике кроз књижевна дела и политички утицај књижевних дела у јавном животу. Учешће књижевника у сфери политике довело је до појаве литераризације политике. Однос према свету у књижевности преноси се на политички терен где је доминантан прагматски начин размишљања. То доводи до тога да политика добије једно идеалистичко и емоционално значење уместо прагматског и интересног. По мишљењу аутора српски књижевници су били отворени за шира културна струјања, али су истовремено неговали митско-верско мишљење. И када су се укључивали у сферу политике утицај митскопоетског мишљења је био доминантан.

Други део ове монографије посвећен је анализи енкултурације кроз анализу биографије и стваралаштва Милоша Црњанског и анализи културних идентитета у романима Иве Андрића. Кроз ову анализу аутор одговара на питање у каквом културном идентитету се обликује српска књижевност. У свом историјском трајању и српска култура и књижевност је поливалентна, трпи међународне културне утицаје, али у свом језгру и даље има језик и православну веру. Како српска култура нема чврст и кристализован

идентитет, тако ни својој књижевности не може понудити сигурне оквире препознавања осим језика. У бићу српске културе аутор разликује три типа идентитета: национални, двојни и мултикултурни. Такво стање културе има за последицу да српска књижевност обликује свој идентитет у језику. Дакле језик је основни идентификатор културног идентитета српске књижевности, а у том језику постоје и развијају се различита културна значења и обрасци. На крају, мора се истаћи да ова изузетна студија која се бави сложеним феноменима у култури (идентитет, акултурација, енкултурација) доприноси новом разумевању односа идентитета, културе и књижевности и даје херменеутичке смернице за њихова даља проучавања.

Бисерка Кошарац